

Sitzungsberichte

der

königl. bayer. Akademie der Wissenschaften
zu München.

Jahrgang 1869. Band I.

München.

Akademische Buchdruckerei von F. Straub.

1869.

In Commission bei G. Franz.

Herr Thomas übergibt den Schluss seiner:

„Beiträge aus dem Ulmer Archiv zur Geschichte des Handelsverkehrs zwischen Venedig und der deutschen Nation“.

III.

Briefe der Dogen **Thomas Mocenigo**, **Franciscus Foscari**, **Christophorus Mauro**, **Johannes Mocenigo**, **Augustinus Barbadico** (**Barbarigo**), **Laurentius Priuli** aus dem 15. und 16. Jahrhundert) an den Rath der Stadt Ulm, Privat- und Handelssachen der Angehörigen beider Republiken betreffend.

No. 1.

Ueberschrift: 19. Junij 1420.

*Egregijs et Prudentibus viris . . Regimini . . Consilio et
Communitati Vlmi.*

Thomas Mocenigo dei gratia dux Venetiarum etc.
Egregiis et prudentibus viris . . Regimini . . Consilio et
Communitati Vlmi, Amicis dilectis, salutem et sincere dilectionis affectum.

Imaginari aut credere aliququaliter non valemus, quod nostre litere, quas alias amiciciis vestris super infra scripta materia destinavimus, unquam attigerint manus vestras,

nam considerata honestate requisitionum nostrarum, considerata optima dispositione vestra ad exhibitionem juris atque justicie omnibus vestrum judicium atque juris subsidium exigentibus, considerata etjam affectione, qua complectimini cives nostros, fidem gerimus inconcussam, quod si eedem nostre litere ad Vestri noticiam devenissent, effectus earum non esset tanto tempore prorogatus, quia optimam voluntatem vestram erga nos atque nostros et presertim in administratione justicie, ducimus ab exemplo nostre optime dispositionis et voluntatis erga vos atque vestros quos, et precipue in assecutione suorum jurium, propiciis semper favoribus et patrociniis foveremus.

Cum igitur, ut prediximus, per alias nostras literas cum instantia rogaverimus amicicias vestras, quatenus, cum nobiles cives nostri, Petrus et Laurentius Fuscarenus fratres, et Carolus et Johannes de Molino fratres apparerent creditores prudentium virorum Johannis Diether et filii ejus, concivium vestrorum in non modicis pecunie quantitatibus, placeret efficaciter providere, ut iidem nostri cives per adventum dictorum Johannis et filii debitorum suorum Venetias, aut per missionem nunciorum suorum, sicut videbantur eorum cirographis obligati, debitam satisfactionem acciperent,

Nunc quia iidem nostri cives nobis conquesti fuerunt, quod dicti debitores eorum neque venerunt neque miserunt, uti tenentur, unde compellebantur cum eorum gravibus detrimentis et sumtibus mittere suum procuratorem ad procurandum recuperationem suarum pecuniarum antedictarum,

Nos in favorem justicie et patrocinium nostrorum nobilium predictorum, vestras prudentes amicicias affectuose ro-

gamus, quatenus placeat ad instantiam et requisitionem dicti eorum procuratoris prelibatos debitores ipsorum compellere, quod aut veniant aut mittant Venetias per nuncium proprium, ut tenentur, ad faciendum eorum debitum erga nostros nobiles antedictos absque ipsorum sumptibus atque damno, velut per eorum cirographa cognoscuntur ipsis nostris civibus obligari, quorum apparent per dicta cirographa debitores videlicet Petri et Laurentii Fuscarenno fratrum, in ducatis octingentis trigintaquinque, et grossis tribus, et Caroli ac Johannis de Molino fratrum in ducatis centum quadraginta sex, et grossis sexdecim.

Omnem enim favorem impensum eidem procuratori eorum videlicet Antonio de Corado Veneto nostro circa celerem et plenariam reportationem hujus nostre intentionis, quamvis justa et debita requiramus, ascribemus nobis ad complacentiam satis magnam.

Data in nostro ducali palatio die XVIII Junii indictione XIII^a MCCCCXX.

No. 2.

Ueberschrift: 12. September 1420.

*Egregiis et prudentibus viris . . . Regimini Consilio et
Communitati Vlmi.*

Thomas Mocenigo dei gratia dux Venetiarum etc.
Egregiis et prudentibus viris . . . Regimini Consilio et Communitati Vlmi. Amicis dilectis salutem et sincere dilectionis affectum.

Cum viri nobiles Johannes de Garzonibus et Bertucius Pisani cari et honorabiles cives nostri, tamquam administratores bonorum commissarie olim Nobilis viri Nicolai Pisani, et idem Bertucius in sua specialitate presentialiter mittant Vlmum prudentem virum Antonium de Corad, exhibitorem presentium dictis nominibus commissum sive procuratorem eorum pro consequendo a certis civibus vestris quos vobis duxerit nominandos, nonnulla jura et debita pertinentia et spectantia eisdem tam nomine administrationis prelibate commissarie quam in specialitate Bertucii suprascripti in quantitatibus et ex causis, quas ex instrumentis seu cirographis ipsorum debitorum idem procurator nostrorum nobilium sapientiis vestris constare faciet, vestras amicitias affectuose rogamus, quatenus intuitu et amore justicie atque nostri, eundem procuratorem nostrorum nobilium predictorum circa celerem assecutionem jurium spectantium dictis civibus nostris, tam ratione prelibate administrationis quam ratione specialiter Bertucii sepedicti, suscipere placeat et habere, cum plenaria et expeditiva juris et justitie administratione favorabiliter commendatum, ne ibi protrahatur longis laboribus et impensis, sed quod cives nostri prenominati nominibus antedictis reportent integraliter et sine damno ac interesse aliquo suum debitum, sicut videtur esse conventio et cirographa inter partes.

Nam quando causa exigit, omnes possibiles favores impendimus et impendi volumus et facimus vestris civibus a nobis jus et justiciam implorantibus. Favores enim in assecutione suorum jurium eisdem impensos, ut, quod ad

ipsos attinet, praesto et effectualiter assequantur, quamvis justitia exigat, tamen habebimus valde gratos.

Data in nostro ducali palatio, die XII. mensis Septembr. indictione XIII^a MCCCCXX.

No. 3.

Aufschrift: 12. Jan. 1424 (vielmehr 1425).

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc.

Universis et singulis tam amicis quam fidelibus praesentes litteras inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum.

Significamus Vobis quod Berthus cuiusdam Thomasii publicus Imperiali auctoritate notarius, qui in millesimo quadringentesimo vigesimo quinto indictione III^a die quinto Januarii scripsit et in publicam formam redegit quoddam finis et quietationis instrumentum, per quod Magnus vir Antonius de Vicecomitibus fuit contentus habuisse et recepisse in banco commissarie cujusdam Nobilis viri Andreae de Polis et fratrum civium nostrorum a Ser Hermanno Rech de bonis et hauere societatis Guillielmi et Johannis Rumel de Norinbergo et a Ser Johanne Herboth de bonis et hauere societatis Henrici Arceth de Eusburgo ducatorum quatuor millia et quingentos boni auri et justi ponderis etc., prout dicto instrumento finis et quietationis latius continetur, est notarius bone reputationis et famae

cujus scripturis publicis et instrumentis fides indubia adhibetur.

Data in nostro ducali palatio die duodecimo Januarii indictione III^a MCCCCXXIII.*)

No. 4.

15. Oct. 1427.

*Spectabilibus et Egregiis viris . . Burgimagistris Consilio
et communitati Vlmi. Amicis carissimis.*

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc.
Spectabilibus et Egregiis viris . . Burgimagistris consilio
et communitati Vlmi, Amicis dilectis salutem et sincere
dilectionis affectum.

Sensimus nuperrime, universe viam carnis esse ingressum Henericum Clich civem vestrum. De quo quidem dolemus, quoniam, ut plurimum nostrorum mercatorum relatione didicimus, erat bonus et legalis mercator, et tempore debito debitas faciebat solutiones: sed quia idem q. Henricus viro nobili Johanni Pisani, et aliis non nullis ciuibz nostris tenebatur circa in ducatis quinque millibus, et justum sit, quod non amittant bona sua, Amicicias vestras attente precamur, quatenus placeat effectualiter providere, quod sequestrentur ex bonis dicti q. Henrici, usque ad dictam summam ducatorum V.^m et taliter ordinare, quod solvatur temporibus debitis praedictis nostris ciuibz, quorum est debitor.

*) more Veneto, wie die Indiction zeigt.

Quod licet justum sit, habebimus tamen ad complacentiam singularem.

Et super praemissis placeat nobis dare responsum per harum gerulum, quem ob hanc causam specialiter destinamus. Nam amiciciis vestris declaramus quod, si necesse erit, dicti cives nostri creditores praedicti Henrici parati erunt, ad omnem vestrum beneplacitum et requisitionem eiusdem Henrici zirograffa et alias declarationes creditorum suorum vobis destinare, licet reddamur certissimi non esse opus, quoniam considerato, quantum legaliter ipse q. Henricus, dum vixit, se habuerit de praedictis debitis suis, clare apparere debet in scripturis suis. Et credendum est, attento quod semper tempore debito fecit solutiones suas in eius obitu ordinaverit, etiam fieri solutiones creditoribus suis.

Dat. in nostro ducali palatio die XV. mensis Octobris indictione VI^a MCCCCXXVII.

No. 5.

12. Nov. 1431

*Spectabilibus et Egregiis viris . . Burgimagistris Consilio
et Communitati Vlmi.*

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc.
Spectabilibus et Egregiis viris . . Burgimagistris consilio
et Communitati Vlmi, Amicis dilectis salutem et sincere dilectionis affectum.

Alias beniuolentie vestre scripsimus circa factum commissum prudenti viro Petro Blanco cui vestro per quosdam nobiles cives mercatores nostros super recuperatione quorundam suorum bonorum, quae Laurentius Scarselarius

conducebat de partibus Brugae. Et sciuius ac nobis relatum extitit per dictos nostros fideles et etiam per ipsum Petrum Blanchum, quam liberaliter et amicabiliter vos praeuistis benignos circa fauores et auxilia opportuna super facto praedicto, de quo vobis regratiantes offerimus nos pari uice tractare ac tractari facere vestros in eorum agendis fauorabiliter et benigne, et ita etiam per elapsa tempora consueuimus facere, rogantes ut si in posterum contigerit, ciues nostros pro eorum negociis vestro fauore et auxilio indigere, placeat, prout uos ostendistis benignos cum bono et uero affectu, ita perseuerare et facere.

Dat. in nostro ducali Palatio die XII. Novembris indictione X^a MCCCCXXI.

No. 6.

12. November 1432.

Spectabilibus et Egregiis viris . . . Burgimagistro consilio et Communitati Vlmi.

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc. Spectabilibus et Egregiis viris . . Burgimagistro Consilio et communitati Vlmi, Amicis dilectis salutem et sincere dilectionis affectum.

Cognito ex relatione non nullorum nobilium et civium mercatorum nostrorum, et aliorum forinsecorum Senensium et Lucanorum in civitate nostra Venetiarum habitationem suam habentium, quod quatuor eorum carretas suis mercationibus oneratas intromissas super via publica per

Henricum van de Steffel castellanum et recuperatas de manibus ejus mediante favore communitatis Memminge adductas Memmingam et ibidem sequestratas ad petitionem dicti Henrici fecistis adduci Ulmum. Quamvis nichil novi ex hoc habuerimus, quoniam casibus occurrentibus semper in vestris benivolentiis, in his et majoribus, summam fiduciam habebamus, tamen favorosas operationes vestras intelleximus leta mente, vobis abunde regratiantes.

Et quia certi reddimur quod carretas et mercimonia prelibata non ob aliam rationem ad vos conduci fecistis nisi ut nostri, quorum sunt, ipsa valeant rehabere, Spectabiles benivolentias vestras affectuose precamur, quatenus favores vestros usque in finem hujus rei perseveranter, ut plene fidimus, adhibendo, placeat efficaciter providere, quod carrete supradicte cum mercationibus prelibatis nostris nobilibus atque civibus siue ipsorum commisso libere absolvantur et cum integritate restituantur, sic, quod intuitu favorum vestrorum valeant proseguire suum iter, quod profecto habebimus a vestris benivolentiis summe gratum.

In qua re ad preces apud vestras benivolentias eo majori fiducia prompti fuimus, quod non ambigimus, cum vestrates in civitate ac quibuslibet locis nostris ubilibet conversantes videamus et prosequamur ac videri faciamus et haberi favoralibiter et benigne, velitis erga nostros fore dispositos vice pari.

Data in nostro ducali Palatio die XII. mensis Novembr. indictione XI^a MCCCCXXXII.

No. 7.

22. November 1432.

*Spectabilibus et Egregiis viris . . Magistro civium et
Consulibus Ulme.*

Franciscus Foscari Dei gratia dux Venetiarum etc.
Spectabilibus et Egregiis viris . . Magistro civium et . .
Consulibus Ulme, Amicis dilectis salutem et sincere dilec-
tionis affectum.

Recepimus literas vestras datas vigesima sexta mensis
Octobris prope preteriti responsivas nostris super deroba-
tione mercationum nostrorum nobilium atque civium onera-
tarum super septem carretis, facta per Henricum de Stef-
feln etc.

Quibus plenarie intellectis, vestris benevolentis respon-
demus, quod certam et fide dignam informationem habuimus
et habemus, nonnullos ex vestris concivibus principales
fuisse in hoc negotio, de quo certe non potuimus non mi-
rari, considerato cum quanto favore vestrates in urbe
nostra et omnibus locis nostris tractari facimus et haberi,
et per vestros erga nostros non ita fuit observatum.

Et propterea vestras Spectabiles benivolentias affectuose
requirimus et precamur, quatenus circa indemnitatem nostro-
rum nobilium atque civium aliorum placeat taliter providere,
quod non habeant materiam apud nos ulterius ex dicta
causa conquerendi. Sumus enim certissimi, quod hoc facere
potestis et leviter considerata conjunctione federum et ami-
cie, quam habetis cum locis, ubi talis violentia commissa
fuit et considerata dispositione optima predictorum, de qua

sumus plenarie informati, quod si feceritis, gratissimum nobis erit, et si secus fieret, aliter facere non possemus, quam eorum indemnitati de opportunis remediis providere.

Data in nostro ducali Palatio die XXII. mensis Novembris indictione XI^a MCCCCXXXII.

No. 8.

5. Jan. 1432 (vielmehr 1433).

Spectabilibus et Egregiis viris Magistro civium et consulibus Ulme.

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc. Spectabilibus et Egregiis viris . . . Magistro civium et Consulibus Ulme . . Amicis dilectis et sincere dilectionis affectum.

Vestrarum Spectabilitatum literas responsivas ad nostras, super facto derobationis mercantiarum nostrorum mercatorum et civium, de manu collatoris presentium, accepimus et intelleximus omnes particularitates in illis contentas ac excusationes, quas facitis superinde.

Quibus omnibus plenarie intellectis, vestris Spectabilitatibus respondemus, quod ubi dicitis, quod illa derobatio facta est in locis, ubi mandare non habetis, non possumus quam mirari, quia fecistis illas mercationes ex Memmingo adduci Ulmum, quod facere non potuissetis, nisi libertatem ibi haberetis, et precipere possetis. Quum id fecistis non alia causa, nisi ut nostri, quorum sunt ipsae mercationes et bona, eas rehabere possent, volentes, quod itinera forent segura sicut esse debent utque mercationes et hauere no-

strorum sint ita secure in locis vestris, sicut sunt bona et mercationes vestrorum in locis et nostris partibus. Et ad illam partem, quam scribitis ex mandato Serenissimi regis Romanorum illas mercationes fuisse in manibus Henrici de Steffeln consignatas, nos dicimus, quod si ita est, nec de jure neque honestate, attenta bona amicicia nostra, id fieri potuit in damnum et prejudicium mercatorum nostrorum, quia de tali ordine et mandato predicti regis debeatis prius nos previsos facere, ne nostri mitterent eorum bona et hauere in locis, ubi se securos tenebant, ceu in nostris propriis.

Nec apud nos dubium est, quod existentibus bonis nostrorum in manibus vestris, ut erant, ac existente communitate vestra libera, ut est, attentis franchisiis, quas habetis quumque alias vobis, et aliis communitatibus factum fuit simile mandatum per predictum regem et obedire noluit, quia erat contra vestras franchisias, debebant et poterant vestrae spectabilitates facere eas mercationes et bona nostris libere restitui, nec assentire, quod in manibus illius Henrici consignarentur, ut jus et justitia suadet.

Igitur attentis his omnibus et quod vestrae Spectabilitates pati nolent, quod itinera vestra taliter frangantur, quumque bona nostrorum ita injuste sint arrepta, affectuose eas precamur, quod circa indemnitatem nostrorum mercatorum et civium placeat taliter providere, quod nostri ipsi non habeant causam apud nos ulterius ex dicta causa conquerendi, et si secus fieret, bene excogitare potestis, quod nobis opus erit indemnitati nostrorum de opportunis remediis providere. Et sicut contenti sumus, quod vestri mer-

catores in locis nostris conversari libere possint, et quod eorum persone bona et mercationes secure sint, ita rogamus quod faciatis, ut cum integritate nostris eorum mercationes arrepte restituantur, quodque ipsa eorum bona et mercationes in locis vestris secure sint, sicut justum et equitati consonum est.

Data in nostro ducali Palatio die V. Januarii indictione XI^a MCCCCXXII.*)

No. 9.

9. Mai 1433.

*Spectabilibus et Egregiis viris Magistro Civium Consilio et
Communitati Vlmi.*

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc.
Spectabilibus et Egregiis viris Magistro civium consilio et
communitati Vlmi Amicis dilectis salutem et sincere dilectionis affectum.

Per nuntium vestrum harum gerulum nuper litteras vestras habuimus, datas tertio mensis Aprilis elapsi, responsivas ad nostras super causa mercationum et bonorum nostrorum civium in locis et partibus vestris arrestatorum, in quibus post plures excusationes concluditis, quod doletis de casu occurso, ad quem providere nequitis, et requiritis, quod velimus tractari facere subditos et ciues vestros amicabiliter et secure, sicut hactenus tractati sunt et vos ab infamia dicti casus integraliter alevare. Quod si nobis aliter videretur,

*) more veneto.

dicitis velle stare ad iudicium aliquarum comunitatum Alemanie, et etiam Illustris domini Guilielmi comitis palatini Reni, ducis Bauarie etc.

Ad que vobis tenore praesentium respondemus, ceu per alias scripsimus, quod, sicut ueridice fuimus informati, si cum effectu voluissetis, poteratis prouidere indemnitati nostrorum civium, et relaxationi mercantiarum et bonorum suorum, et sic pro conseruatione bone amicitie facere debebatis et non fuisset nec esset expediens requirere, quod in locis et terris nostri dominii vestrates bene et secure tractarentur, sicut semper tractati sunt, quoniam a nostra parte nunquam defuit nec deesset, sed bene scitis quod neque iustum neque conveniens est, quod Nostri in locis et partibus vestris cum bonis suis detineantur et arrestentur, et Vestri in dominio et locis nostris tractentur amicabiliter et secure.

Ceterum quia pro honestando causam vestram dicitis uelle stare iuri et nominatis aliquas comunitates Alemanie etc. ut supra, dicimus, quod numquam recusauimus, sed semper uoluimus et quaesiuius quod jus dictat. verum, sicut uos proponitis dictas comunitates et Illustrum dominum ducem Bauarie in vestris partibus existentes, sic et nos dicimus vobis, non tamen causa recusationis iudicii predictorum, sed pro comoditate nostratum, quod sumus contenti stare iudicio collegiorum Padue, Bononie, Florentie, Perusij et Senarum, in quibus vestrates veniunt ad studendum. Concludentes propterea quod sicut tractati sunt et tractabuntur nostri in locis uestris, sic tractari mandabimus vestros in nostris.

Data in nostro ducali palatio die nono mensis Maij 1433 XI^a indictione.

No. 10.

1. Aug. 1433.

*Spectabilibus et Egregiis viris . . et Magistro civium et
Consulibus Vlme.*

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc.
Spectabilibus et Egregiis viris . . et Magistro civium et
Consulibus Vlme, Amicis dilectis salutem et sincere dilec-
tionis affectum.

Verum est, ut literis, quas nuperrime scripserunt
nobis Amicie vestre respondeamus, quod inter cesaream
majestatem et nos treugue facte et concludere sunt, illasque
disponimus ut jacent effectualiter et ad unguem observare.
Sed ipse treugue nolunt neque disponunt ut mercationes et
bona nostris civibus ablata et dirobata restitui non debeant.

Et perseverantes in primo proposito nostro prout per
alias nostras Spectabilitatibus vestris scripsimus, iterato Ami-
cicias vestras attente rogamus hortamur atque requirimus,
ut taliter providere taleque remedium adhibere velitis, quod
predicte mercationes et bona nostris civibus ut dictum est
ablata et derobata, sicut nostra bona Amicitia expostulat
et requirit, libere, realiter et cum effectum restituantur, ut
vestri cives in locis nostris et nostri in vestris libere secure
et fraterne conversari et negotiari valeant, ut perantea facere
consueverunt.

Data in nostro ducali Palatio die primo Augusti in-
dictione XI^a MCCCCXXXIII.

No. 11.

25. Nov. 1433.

Spectabilibus et Egregiis viris . . Magistro civium et consulibus Vlme.

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc.
Spectabilibus et Egregiis viris . . Magistro civium et Consulibus Vlme Amicis dilectis salutem et sincere dilectionis affectum.

Recepimus nuper et bene intelleximus literas vestras, quibus nobis rememorastis omnia, alias per vos scripta et ore tenus etjam dicta nobis per oratores vestros super causa mercantiarum nostratum in illis partibus retentorum, adjunctes quod Serenissimus dominus Imperator super hac materia oratores nostros ad suam Majestatem profectos fuerat allocutus etc.

Ad eas siquidem respondemus. Quod etsi a parte vestra in tali materia non fuerint observati illi debiti et honesti modi, qui inter bonos amicos servari debuissent et debent, tamen nolentes nisi ea que justitiam et honestatem concernant, contenti sumus, et remisimus in dispositione et arbitrio Serenissimi domini Imperatoris predicti auditis nostris et vestris juribus super ea causa disponendi, sicut sue Majestati justum videbitur.

Poteritis itaque, si de hoc estis contenti, ad conspectum sue Majestatis vestrum aliquem destinare et nos etjam oratores nostros, qui apud suam excellentiam sunt, informavimus de juribus mercatorum nostrorum.

Data in nostro ducali Palatio die XXV mens. Novembr. indictione XII^a MCCCCXXXIII.

No. 12.

10. Mai 1437.

Spectabilibus et Egregiis viris . . . Magistro civium ceterisque consulibus Civitatis Vlmensis.

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc. Spectabilibus et Egregiis viris . . . Magistro civium ceterisque consulibus Civitatis Vlmensis, Amicis dilectis salutem et sincere dilectionis affectum.

Viri nobiles Johannes de Polis et Johannes Pisani dilecti cives nostri ac nonnulli alii nobiles et cives nostri, creditores quondam Henrici Clinch olim civis vestri, habere restant ab eodem quondam Henrico certam pecunie quantitatem, pro qua exigenda cives nostri predicti eorum vices commiserunt prudenti viro Conrado Hingelter civi vestro, qui, ut informati sumus, exegit jam et penes se habet bonam partem pecunie suprascripte, quam ipsis nostris civibus mittere recusavit et recusat sub pretextu et paliatione, ut exprimit, quod ipsi denarii fuerint sequestrati et impediti.

Quare Amicicias et benivolentias vestras intimo precamur affectu, quatenus ob juris et justicie debitum nostreque considerationis intuitum, qui cives et districtuales vestros ad terras et loca nostra accedentes et in eis commorantes tractari facimus et expediri omni favore propitio cum plena executione justicie, placeat ipsum Conradum civem vestrum compelli facere ad dandum consignandumque ipsis civibus nostris, id quod habet et eorum nomine exegit et exigebit de bonis ipsius quondam Henrici, sicut est con-

veniens et consonum equitati, cassando cassarique faciendo omne sequestrum et obstaculum quod obstaret, quod etsi justum sit, habebimus tamen gratum.

Data in nostro ducali Palatio die X Maii XV^a indictione MCCCCXXXVII.

No. 13.

21. Aug. 1441.

Spectabilibus et Egregiis viris, Magistro civium ceterisque consulibus civitatis Vlmensis.

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc. Spectabilibus et Egregiis viris, Magistro civium ceterisque consulibus civitatis Vlmensis, Amicis dilectis salutem et sincere dilectionis affectum.

Quamquam firmissime teneamus Spectabilitates vestras justiciam colere et unicuique et in specie nostris civibus, uti vestris semper fecimus, eam ministrare, tamen quia nobis debitum est pro nostris nobilibus et civibus intercedere, ac cognoscentes literas nostras ob mutuam affectionem et caritatem nostram vobis esse gratissimas, has vobis scribere decrevimus; vir etenim nobilis Johannes de Priolis, civis noster habere debet a Johanne Moche, cive vestro Vlmi, certam pecunie summam: quam nullatenus solvere curat, et ea propter idem nobilis civis noster mittit ad partes illas, latorem presentium, nuntium suum pro recuperatione pecuniarum suarum predictarum.

Quare Spectabilitates vestras attente rogamus, ut placeat eidem nuntio predicti nobilis civis nostri jus summarium et

expeditum facere ministrare et amore nostro recipere recom-
missum, vt mediante favore vestro ualeat cum expeditione
celeri habere pecunias suas et non teneatur in tempore cum
expensis et laboribus, et in hoc licet sic suadeat iusticia,
nobis tamen singulariter complacebitis.

Data in nostro ducali Palatio die XXI Aug. indictione
IIII^a MCCCCXLI.

No. 14.

10. Oct. 1442.

*Spectabilibus et Egregiis Viris . . Magistro civium ceteris-
que Consulibus Civitatis Vlmensis.*

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc.
Spectabilibus et Egregiis Viris . . Magistro civium ceteris-
que consulibus Civitatis Vlmensis Amicis dilectis salutem et
sincere dilectionis affectum.

Ad audientiam nostram nuper pervenit quendam Johan-
nem Carlier civem burgensem fuisse captum per Spectabilem
Johannem castellanum Suangi, et postea recuperatum per
Spectabilitates vestras: Et ut dictus Johannes non stet illic
impeditus, et possit ire et facere facta sua ad partes Burgondie,
Spectabilitatibus vestris plenam fidem facinus, quod prefatus
Johannes non est Venetus nec civis noster Venetiarum nec
quicquam habet agere cum aliquo nostro Veneto, sicut per
multos testes fide dignos habuimus, in quorum fidem has
litteras nostras dare voluimus Spectab. vestris, ut relaxari
faciant dominum Johannem ad pristinam libertatem, et quod

possit ire ad faciendum facta sua, ne forte sub hoc pretextu, quod sit Venetus, remaneat impeditus.

Data in nostro ducali Palatio die decimo Octobris
indictione sexta MCCCCXLII.

No. 15.

21. Nov. 1442.

*Spectabilibus et Egregiis viris . . Magistro Civium Consu-
libus et Proconsulibus Imperialis Oppidi Vlmensis amicis
nostris carissimis.*

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc.
Spectabilibus et Egregiis Viris . . Magistro civium Consuli-
bus et Proconsulibus Imperialis Oppidi Vlmensis amicis no-
stris carissimis salutem et sincere dilectionis affectum.

Habuimus a Vestra benivolentia illam amicabilem et
gratam responsionem, quam sperabamus in facto Johannis
Carlier, civis brugensis, intelleximusque per illas literas ve-
stras, quanta sit affectio et optima dispositio vestra ad om-
nia nobis grata et ad commoda civium et mercatorum no-
strorum, pro qua vestra sinceritate et latissimis oblationibus
Caritati vestre, quantum possumus, ex corde regratiamur,
offerentes nos etjam pari vice ad omnia, que vobis ac civi-
bus et mercatoribus vestris in hac urbe nostra aliisque nostris
jurisdictionibus conversantibus grata et commoda esse possint.

Data in nostra ducali Palatio die XXI mensis Nov.
indictione sexta MCCCCXLII.

F. de la Liega, Canc.

No. 16.

23. Junij 1453.

Spectabilibus et Egregiis Viris . . Magistro Civium. Consulibus et Proconsulibus Civitatis Vlmi Amicis dilectis.

Franciscus Foscari dei gratia dux Venetiarum etc. Spectabilibus et Egregiis Viris . . Magistro Civium. Consulibus et Proconsulibus Civitatis Vlmi Amicis dilectis.

Reddite sunt nobis litere vestre et quaecunque scribitis de camera alias data in fontico Teothonicorum hujus civitatis nostre concivi vestro Petro Roys et postea eidem Petro ablata cum certis rebus ipsius Petri, quas in camera ipsa dimiserat et plene intelleximus.

Et ad partem rerum dicimus, quod non semel, sed pluries, dum alias de re hujusmodi mentio facta fuisset, commisimus efficaciter vicedominis nostris fontici predicti, qui diligentissime inquirere et scrutari deberent, si ita esset, quod de camera ipsa res aliquae prefati Petri aut aliorum unquam ablata fuissent, et si invenirent, eas cum integritate aut restitui aut persolvi ilico facerent.

Qui vicedomini bene et diligenter exquisita materia ista nil tandem ablatum fuisse invenerunt, neque Petrus ipse probare potuit quod asserere videbatur. Nam si constitisset, non solum satisfactio sed talis animadversio in delinquentes facta fuisset, ut spectabilitates vestre et Petrus ipse re ipsa intellexissetis, quantum nobis displiceant res malefacte.

De Camera autem sicut alias dixisse meminimus, ita denuo replicamus, Universa hec civitas nostra non libera

nostra voluntate, sed legum dispositione gubernatur, et nos ipsi nostris paremus legibus.

Per legem autem cautum est ut camera aliqua fontici Teothonicorum nemini detur, aut in perpetuum aut ad longissimum tempus, sed omnes camere pro communi et equali omnium mercatorum commoditate dentur ipsis mercatoribus, quando huc veniunt, et eas tenent et utuntur, quamdiu hic stant et quando eorum negotiis expeditis recedunt, dantur postea aliis venientibus, quae res honestior et equior est, quam si quot in fontico ipso camere sunt, darentur tot mercatoribus in perpetuum: et alii, qui venirent, non haberent, ubi se recipere et cum commoditate stare et sua tractare negotia.

Hec igitur cum ita se habent, non suadeant sibi Spectabilitates vestre, quod erga cives et mercatores vestros alio animo simus, quam semper fuerimus. Nam vestros omnes non aliter, quam nostros proprios cives reputamus, et eorum commodis non secus, quam nostrorum providere et satisfacere vellemus: sed quandoquidem lex in contrarium voluntatis Petri prefati disponit, ferat ipse et omnes alii equo animo id, quod ad equum et universale commodum decretum et factum est.

Data in nostro ducali Palatio die XXIII Juni indictione prima MCCCCLIII.

No. 17.

30. Mai 1464.

*Spectabilibus et egregiis viris Magistro Civium ceterisque
Consulibus civitatis Vlmensis.*

Christophorus Mauro dei gratia dux Venetiarum etc.
Spectabilibus et egregiis viris Magistro civium ceterisque
consulibus civitatis Vlmensis, Amicis dilectis salutem et sin-
cere dilectionis affectum.

Ad has partes nostras se contulit magister Angelinus
de Vlmo, solitus habitare in Vlmo, et pervenit ad successio-
nem bonorum fratris sui in his partibus defuncti, habitato-
ris civitatis nostre Taruisii et bona recuperare studuit et
studet: sed quoniam conditionata sunt ut in his partibus
inhabitet, se Vlmum conferre studuit, ut bona sua cum tem-
pore in illis partibus existentibus recuperet: quare licet
Spectabilitates vestras justissimas esse cognoverimus, tamen
nostra pro singulari erga eas affectione maxime illas roga-
tas esse volumus, ut equitatis et humanitatis intuitu et amore
nostro placeat eundem Angelinum et causas suas suscipere
commendatas, ut patrocinio et favore vestro adjutus valeat
cum tempore et habilitate, quae sibi spectant, consequi et ob-
tinere ibique commorari et cum tempus ei habile videbitur,
se levare et ad has partes cum uxore, familia rebus ac
bonis suis venire possit, omni sibi molestia vel novitate sibi
inferenda cessante et amota et de opportuna securitate et

scorta, si requiret, providere, quod licet convenientissimum sit, habebimus tamen ad complacentiam singularem.

Data in nostro ducali Palatio die XXX mensis Maji indictione duodecima MCCCCLXIII.

No. 18.

10. April 1482.

*Spectabilibus Viris Magistro civium, et consulibus oppidi
Vlmensis Amicis nostris dilectis.*

Joannes Mocenigo dei gratia dux Venetiarum etc. Spectabilibus viris Magistro civium et Consulibus oppidi Vlmensis amicis nostris dilectis salutem et sincere dilectionis affectum.

Litteras vestras nostris vobis scriptis responsivas, hisce diebus praeteritis accepimus. Quibus facile intelleximus, non solum, quantum dicitis vos fecisse in complacentiam nostram, ut quodam per vos praefixo termino justicia mediante ciues et nobiles nostri ab Otto Rot siue eius bonis habere debentes, quod suum est et ad eos spectat, consequi possint; verum etiam, quantum justicia et aequitate uestra consueta promittitis in re ipsa esse facturos.

Quorum alterum ut jure expectabamus: ita quod alterum humanitati vestrae refferentes gratum et acceptum habuimus: Amamus enim et admodum cupimus ut ciuibz ipsis et Nobilibus nostris, in toto eo, quod habere debent, de bonis ipsius quondam Otti Rot, debitoris eorum, satisfiat, quemadmodum nos semper et in omni tempore erga vestrates et ceteros alios facere consueuimus facturosque fore pollicemur, nec sunt preferendi nostratibus ciues et homi-

nes vestri, quantum ad jus: quoniam multotiens debitores ipsi, hac spe confisi, studiose ex suis creditores creare videntur: ut tanquam potiores in jure, alienigenas priuent jure et facultate sua, quod profecto ut iustum et honestum non est, ita etiam a quopiam fieri non debet, et maxime erga nostrates, quoniam nos etiam, ut nostris non uideamur deesse, facere non poterimus: quum observemus ipsummet modum erga vestrates: quod erit consuetudine et instituto nostro, et ab eo, quod semper fecimus in similibus erga vestrates prorsus alienissimum.

Hortamur igitur Spectabilitates vestras, ut justicie et aequitatis causa nostroque intuitu et non uulgari complacentia Justo Abbanuntio, praesentium exhibitori et procuratori quorundam Nobilium nostrorum, ab ipso Otto habere debentium jus summarium et expeditum, sine temporis intermissione contra quecunque bona praedicti Otti administrare et administrari facere placeat et velint: sicuti vos pro ipsa justicia et respectu nostro facturos esse non dubitamus.

Quod et si justicie erit consentaneum et pertinens, nobis tamen predictorum nobilium nostrorum commodum cupientibus erit gratissimum.

Dat. in Nostro ducali palatio die X April. indictione XV^{ma} MCCCCLXXXII.

No. 19.

10. Sept. 1489.

*Spectabilibus et Egregiis viris Magistro Ciuium ceterisque
Consulibus Civitatis Vlmensis.*

Augustinus Barbadico dei gratia dux Venetiarum etc.
Spectabilibus et Egregiis viris Magistro Ciuium ceterisque
Consulibus Civitatis Vlmensis, Amicis carissimis salutem et
sincere dilectionis affectum.

Litteris vestrarum spectabilitatum diei XVII^{mi} Augusti
superioris: nec non depositione coram duobus Consiliariis
vestris, facta per Justum illum istic carceratum: intellexi-
mus, quid in causa sua sequutum est, quo fit, ut per
hasce nostras gratias reddamus vestris spectabilitatibus,
quibus ad similia et maiora nos offerimus. unde habitis
ad nos creditoribus suis: Ipsisque in hanc eandem sen-
tentiam venientibus, vestris dicimus spectabilitatibus, ut
quoad florenos septingentos renenses per ipsum exactos ab
Othone Rubeo: creditores ipsi confitentur, eos habuisse, et
ideo de ipsis nullum facimus verbum: pro ipsis vero flore-
nis LXXX^{ta} quos ipse Justus asserit exegisse ultra predictos
septingentos et offert se soluere: vestras rogamus Spectabi-
litates, velint ipsos remitti facere in banco de Garzonibus
vel per aliquam fidam personam, ita ut veniant ad manus
creditorum predictorum. sed quoniam creditores ipsi intel-
lexerunt Justum ipsum maiorem summam exegisse ipsis flo-
renis LXXX^{ta} ultra 700 et hoc nisi per iuramentum here-
dum Othonis predicti haberi possit, hortamur atque rogamus
prefatas vestras spectabilitates libeat prefatos heredes examinari

facere, an ultra ipsos florenos LXXX^{ta} ultra 700, ut supra, dederint aliquid ipsi Justo: et comperto ipsum plus exegisse, quam superius sit expressum, jus et iusticiam erga ipsum ministrari facere, pro quanto autem attinet ad reliqua, creditores ipsi contenti sunt, quod dante eodem Justo, sufficiente fidejussione, veniendi huc aut mittendi aliquem pro eo, pro assistendo juri, e carceribus liberetur.

Que omnia ut sic per eas spectabilitates vestras fiant, eas hortamur atque enixe rogamus: quemadmodum et nos faceremus erga vestrates.

Data in nostro ducali Palatio die X Sept. indictione VIII^a MCCCCLXXXVIII.

No. 20.

12. Martii 1557.

*Spectabilibus et egregiis viris Magistro Civium coeterisque
consulibus Civitatis Vlmensis.*

Laurentius Priolus, dei gratia dux Venetiarum etc. Spectabilibus et egregiis viris Magistro Civium coeterisque consulibus Civitatis Vlmensis: salutem et sincere dilectionis affectum.

Domini Albertus et Georgius Adeler debent (ut accepimus) uigore cuiusdam instrumenti celebrati assensu excelsi istius consilii uestri, sub anno 1554 die 15. Septembris certam pecuniae quantitatem temporibus in instrumento expressis quibusdam nobilibus et civibus nostris: qui quidem nobiles et cives nostri, cum hactenus totam ipsius pecuniae summam non exegerint, licet pluries a domino Dauide Adeler filio praefati Domini Alberti reliquum satisfactionis hu-

jusmodi petierint, decreuerunt hac de causa constituere eorum procuratorem Dominum Thobiam Oth, qui apud vos eorum causam agat, nobisque supplicarunt, ut has nostras ad Dominationes vestras daremus.

Nos uero non potuimus nostris deesse praesertim honesta petentibus, eas igitur rogamus pro uetere nostra erga vos beneuolentia, ut, quam citius fieri poterit, procuratorem ipsum, à quo perspicue et clare omnia intelligent, expediendum, ubi opus fuerit, curent, ut quod ei iure debetur, quàm expeditissime consequatur, quemadmodum eas facturas confidimus, quae bene ualeant.

Data in nostro ducali Palatio die XII Martii indictione XV^a MDLVII.

No. 21.

6. Sept. 1558.

*Spectabilibus et Egregiis viris Magistro Civium coeterisque
consulibus Civitatis Vlmensis.*

Laurentius Priolus, dei gratia dux Venetiarum etc.
Spectabilibus et Egregiis viris Magistro civium coeterisque
Consulibus Civitatis Vlmensis salutem et dilectionis affectum.

Restando ancor debitori D. Alberto et Georgio Adaler ad alcuni nobili et Cittadini nostri per quello, che essi nobili et Cittadini ne hanno esposto per resto di un' instrumento celebrato con assenso di quell' Ecc^{so}. consiglio 1554 a di 15 Settembre et hauendo essi per ciò soddisfatto in una parte, et hauendo promesso di soddisfare il restante dando le debite cautioni descritte nel libro giurato dell' obligationi, si come intendessimo per littere delle signorie

vostre de 21 del mese di Aprile 1557. Per la qual cosa sono nuovamente comparsi inanti di noi li figliuoli del quondam nobil nostro Marc' Antonio Pisani et hanno ricercata che essendo essi come asseriscono, creditori delli sopraditti Adelardi, et hauendo per cio fatto loro commesso de li D. Thobia Oth per riscuoter il loro restante uossamo però pregar le signorie vostre, come facemo per le presenti, che per l'antigua nostra mutua benevolentia uoglino dar al detto loro commesso ogni honesto aiuto, et favore, accioche homai li detti nobili nostri possino conseguir quello, che loro viene de ragione, si come uolemo creder le faranno per la molta giustitia loro, que bene valeant.

Datae in nostro ducali Palatio die sexta Septembris indictione secunda MDLVIII.

No. 22.

24. Sept. 1558.

*Spectabilibus et egregiis viris Magistro Civium caeterisque
consulibus Civitatis Vlmensis.*

Laurentius Priolus, dei gratia dux Venetiarum etc.
Spectabilibus et egregiis viris Magistro Civium caeterisque
Consulibus Civitatis Vlmensis salutem et syncerae dilectionis
affectum.

Comparsi alla Signoria nostra li nobeli nostri Daudid et Andrea Dolfini dal Banco, hanno esposto che restando essi creditori di D. Alberto et Zorzi Adlarth di certa summa de denari per resto d'uno instrumento celebrato con assenso di quel eccelso consiglio 1554 a di 15 Settembrio et havendo percio fatto suo commesso de li D. Thobia Oth: Vossamo

però pregar le signorie vestre come facemo per le presenti, che per l'antiqua nostra mutua benevolenza uoglino al detto loro commesso dar ogni honesto ajuto et favore, accioche homai li detti nobili nostri possino conseguir quello, que loro uiene di ragione, si come uolemo creder, che le faranno per la molta giustitia loro: Quae bene valeant.

Datae in nostro ducali Palatio die XXIII Septembris indictione II^{da} MDLVIII.

Die Bleibullen, mit welchen diese Briefe versehen waren, hängen nur noch an den Urkunden Nr. 4, 5, 9, 18, 19, 20, 21, 22.

Der Avers dieser Siegel zeigt wie gewöhnlich das Bild des Dogen und S. Marcus, bald steht letzterer auf der rechten, bald auf der linken Seite.

Der Revers von 4, 5, 9 lautet

FRANCISCVS FOSCARI DEI GRA DVX VENETIARVM
 von 18 IOANNES MOCENIGO DEI GRA etc.
 von 19 AVGVSTINVS BARBARDICO DEI GRA etc.
 von 20, 21, 22 LAVRENTIVS PRIVLVVS DEI GRA etc.

Der Guss von 21 ist besonders deutlich. Auf allen Briefen findet sich ein künstlich verschlungener Namenszug des Cancellarius, mehrmals der gleiche, bei Erlassen, welche der Zeit nach sich näher stehen.

IV.

Drei Staatsbriefe der Dogen **Augustinus Barbadico (Barbarigo)** (v. J. 1497), **Leonardus Loredano** (v. J. 1509), **Johannes Bembo** (v. J. 1617) an den Rath von Ulm.

No. 1.

*Spectabilibus et Egregiis viris Magistro Civium caeterisque
consulibus Civitatis Vlmensis amicis carissimis.*

Augustinus Barbadico dei gratia DVX Venetiarum etc.
Spectabilibus et Egregiis viris Magistro Ciuium caeterisque
Consulibus Civitatis Vlmensis, Amicis carissimis salutem et
syncere dilectionis affectum.

Mittimus ad serenissimum D. Henricum Regem Angliae
etc. Nobilem et Sapientem Virum Andream Triuisanum
dilectissimum ciuem et oratorem nostrum: Cui mandauimus,
ut nonnulla Spectabilitatibus vestris nostro nomine referat.
Illius igitur verbis: quae nostra sunt, placeat fidem
amplissimam adhibere, non secus ac si Nos ipsi coram
loqueremur.

Dat. in nostro ducali palatio die primo Junij indictione
XV^{ma} MCCCCLXXXVII.

No. 2.

*Magnificis et egregiis viris Magistro Civium caeterisque
Consulibus Civitatis Vlmensis amicis Carissimis.*

Leonardus Lauredanus Dei gratia Dux Venetiarum etc.
Magnificis et egregiis viris Magistro Civium caeterisque
Consulibus Civitatis Vlmensis, amicis Carissimis salutem et
syncerae dilectionis affectum.

Certo scimus Magnificentias vestras intellexisse succes-
sum adversae fortunae contra statum nostrum, quod judi-
camus ob antiquam inter nos amicitiam et benivolentiam
vestris Magnificentis vehementer molestum fuisse. Nobis
autem, ut illis, qui eas summopere amamus, visum fuit,
cum eis communicare, quantum nobis occurrit, et praecipue
ut ipsae cognoscant, quanta cum Reverentia Caesaream Ma-
jestatem prosequuti sumus ac prosequimur: praetermittemus,
quae semper diximus ac scripsimus superioribus mensibus
vestris Magnificentis, quod nostra constantissima mens erat
non modo servare inducias tam solenniter celebratas et fir-
matas cum Caesarea Majestate, verum etiam devenire ad
perpetuam pacem cum ea et Sacro Romano imperio, quo-
niam semper fuimus et volumus esse ejus obsequentissimi et
devotissimi cultores, et quamquam vestrae Magnificentiae
sciant omne jus divinum et humanum velle, quod induciae
nobis serventur.

Tamen ut ostendatur singularis reverentia nostra erga
praefatam Majestatem et Sacrum Romanum Imperium, ut
ipsa experientia comprobetur, sine alicujus requisitione feci-

mus consignare representantibus Caesaream Majestatem cuncta loca et terras ipsius Caes. Majestatis per nos superiore anno acquisitas, quae loca erant adeo fortificata et taliter munita, quod facilis erat nobis eorum defensio, judicantes placare ipsam Caes. Majestatem erga Nos et ab ea in gratiam recipi.

Tamen ejus Celsitudo numquam se placare voluit neque admittere oratores nostros, quorum medio sperabamus illi declarare et clare ostendere, quorsum tendant cogitationes regis Franciae: qui ad aliud non invigilat, nisi ad surripiendam ejus coronam, et se tandem orbis dominum facere, non fuit dare modum, ut ejus Caes. Majestas dignata fuerit suscipere humile et honestum desyderium nostrum, non quia ipsa non sit clementissima, sed ob malivolorum suggestiones, qui, ut satisfiat aliquod eorum privatum commodum, perniciem totius Christianae religionis non respiciunt, et continue stimulant eam ad arma contra nos movenda, qui sumus ei obsequentissimi.

Vnde nobis necessarium est, sicuti omni juri convenit, nos ipsos defendere, quod querimus facere omni cum modestia et ea minore injuria ejus Caes. Majestatis quae nobis sit possibilis, et in divina bonitate speramus, quae Nos non derelinquet.

Hoc etjam vestris Magnificentiis dicere volumus, quod respublica nostra, quae jam tot et tot annos incredibilem auri quantitatem et non minus sanguinis effudit ob conservationem et Christianae religionis augmentum, sicut omnibus notum est, et quae semper omni dexteritate quesivit

Christianorum principum unionem contra infideles, nunquam potuit ad aliquam devenire conclusionem.

Attamen contra nos Christiani principes se penitus colligarunt in ruinam nostram unde proveniat, quod una respublica qualitatis, quae semper nostra fuit, sit taliter tractata, et a tantorum principum Majestatibus persecuta, et quod ad hoc sint uniti, fuerintque sic stricte concordēs, facilis est conjectura et ideo nil aliud vestris sapientissimis Magnificentissimis dicemus, eas exorantes, velint declarare totum hunc successum cum omni veritate per nos narratum in nostram justificationem, ubi eis videbitur opportunum, asserentes, quod sumus et volumus esse observantissimi et devotissimi cultores Caes. Majestatis et Sacri Romani Imperii, sicuti semper fuimus et ob antiquam benivolentiam et commercium quod semper fuit inter nos, et totam Germanicam nationem et praecipue Magnificas Communitates et liberas Civitates, velint prestare nobis eos favores, qui videbuntur esse huic rei convenientes, quandoquidem conservatio nostri status non est futura minori beneficio vestrarum Magnificentiarum et totius Sacri Romani Imperii, quam proprio nostro ob respectus et causas ipsarum prudentie bene notas.

Datum in nostro Ducali palatio Die XVI Julii indicatione XII^a MDVIII.

No. 3.

*Illustribus Viris Consulibus et Senatoribus Civitatis Vlme
Amicis carissimis.*

Joannes Bembo Dei gratia Dux Venetiarum etc. Illustribus Viris Consulibus et Senatoribus Civitatis Vlme Amicis carissimis salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Venendo Noi auisati da buona parte, che il Principe Giulio, fratello del Duca di Virtimbergh, sia per procurar di hauer licentia di estrahir da quella Città trè mille moschetti, mille cinquecento picche, et libertà di potersi valere d'un Capo di molto valore con disseminatione che ciò sia fatto per seruitio della Nostra Republica: Nel che come non tiene egli ordine alcuno da Noi, così si deue dubitare, che potessero esser usati a maleficio delli Nostri interessi nelle presente occorrenze, nelle quali Vestre Signorie Illustri possono esser certe, trattarsi altrettanto della commune libertà, come del nostro proprio interesse:

Habbiamo però giudicato opportuno in corrispondenza di quella buona disposizione che sempre ci hanno dimostrato et per la confidenza, che tenemmo nella loro affettione, renderle informate dell' intrero di questo negotio, acciò fatte certe della uerità possano, mirando sopra le dette instantie, con la solita prudenza loro uenir à quelle resolutioni che giudicheranno più proprie del stato del medesimo negotio et della buona et amoreoule uolontà loro uerso la Republica Nostra, che le corrisponderà sempre con ogni maggior prontezza verso tutte le sue sodisfat-

tioni, et dal Signor Dio prighiamo à VV. SS^{rie} Illustri ogni maggior contento.

Datae in nostro Ducali Palatio die XVIII Augusti indictione XV^a MDCXVII.

Gio. Francesco Marchesini
Segretario.

Die Bleibulle hängt noch an. Nr. 1, einer überhaupt sehr schön geschriebenen und gut erhaltenen Vollmacht.

Die Abschriften der unter III und IV chronologisch zusammengestellten Urkunden — einen Theil derselben bewahrt jetzt die Ulmer Stadtbibliothek — hatte Gottlieb L. Fr. Tafel bereits im J. 1851 vom Oberpræceptor Christian Nusser empfangen; er überliess dieselben mir im November 1859, als ich bei einem Besuche in seinem Hause nach den Veneto-Ulmensia spähte, zum Geschenke; Tafel hatte die Briefe nach ihrem Standorte in zwei Fascikeln gelegt: '*Veneta e tabulario civitatis Ulmensis*' — und '*ex schedis b. Veesenmaieri Ulmae asservatis*'. Ich habe sämtliche Stücke gleich damals genau collationirt. Mehrere, wie III Nr. 18, 19, bieten dem Copisten nicht geringe Schwierigkeiten.

Geben die Briefe unter III neben dem besonderen Inhalt mehr als eine Gelegenheit in die Culturzustände der Zeit einen hellen Blick zu thun, wie z. B. die Numern 8, 9, und belegen sie in ihrer Weise aufs neue das, was man den Geist der Venezianischen Regierung nennt, so leuchtet die Bedeutung der Staatsbriefe (unter IV) von selbst ein.

Den wichtigsten derselben habe ich bereits 1860 mit einer geschichtlichen Einleitung besonders herausgegeben „Ueber einen Staatsbrief des Dogen Leonardo Loredano von Venedig an den Bürgermeister und Rath von Ulm vom 18. Juli 1509. Ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Bürgerthums jener Zeit. München, Giel'sche Buchhandlung (jetzt Gummi). Der Text desselben durfte hier nicht fehlen.

Wenn es im letzten Briefe (Nr. 3) heisst: *trattarsi altrettanto della commune libertà, come del nostro proprio interesse* — so begegnet uns dieser Gedanke in gar manchem noch unbekannten Schriftstücke auch von deutscher Seite Venedig gegenüber in dem Zeitraume der Vorläufe des 30jährigen Krieges, d. h. des grossen römisch-spanischen Angriffes auf den vornehmlich von der deutschen Nation getragenen Geist des Jahrhunderts.

Wenn ein Venezianischer Gesandter nicht umhin kann, zwölf Jahre nach jenem auf Deutschlands Vernichtung abzielenden, entsetzlichen Krieg die Bemerkung zu machen, die Deutschen seien von Haus aus Freunde der Freiheit, die Hansastädte und viele andere freie Reichstädte, welche sich mit voller Unabhängigkeit selbst regierten, zeigten den Genius dieser Nation, von monarchischer Obherrschaft ungebunden zu leben (*à viver sciolta dal predominio della monarchia*), und, hätte es nicht Carl V. verhindert, würde Deutschland jetzt eher ein Freistaat sein als ein Kaiserstaat — so steht freilich auf der anderen Seite und etwa zur selben Zeit in einer

Relazion über die Arcana des Pabstthums der Satz: *'arcano del stato de' Papi è ancora che l'imperatori di Germania non alzino il capo'*, d. h. das Pabstthum darf die Erhebung der deutschen Nation zu selbständiger Herrschaft nie und nimmer gestatten. Mit dem Siege des deutschen Geistes fällt jenes zusammen.

Diese These gilt noch heute: der Ringkampf zwischen finsterer Tyrannei und freier Menschenwürde — tritt er für uns in sein letztes Stadium? — *Θεῶ δυνατὸν ἐκ μελαίνας νυκτὸς ἀμίαντον ὄρσαι φάος.*
